

*Панасюк Т. І.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Національної академії Служби безпеки України*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА «КОРИГУВАННЯ ВОГНЮ»: ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНАЛІЗУ СУДОВИХ ВИРОКІВ

Анотація. У статті досліджено питання виникнення в Україні з початку повномасштабного вторгнення нового злочину, який простими словами стали називати «коригування вогню», тобто фактично люди самостійно допомагали ворогу підвищити результативність його дій.

Результатом цього стало криміналізація таких діянь та доповнення КК України статтею 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану».

У статті наведені результати дослідження, що станом на 27 вересня 2024 року винесено та внесено до Єдиного державного реєстру судових рішень вироки у 212 справах за статтею 114-2 Кримінального кодексу України, з них у 28 справах судові вироки не оприлюднені з підстав, передбачених пунктом чотири частини першої статті 7 Закону України «Про доступ до судових рішень».

Із загальної кількості розглянутих судом справ, за частиною 1 статті 114-2 КК України винесено 18 вироків, за частиною другою статті 114-2 КК України – 124 вироки, за частиною третьою – 43 вироки. Розгляд усіх кримінальних проваджень здійснено за участі обвинуваченої особи та судами забезпечено право на захист особи: здійснено розгляд справ за участі захисника обвинуваченого. Лише у п'яти справах захисник залучений не був.

Призначаючи покарання судом у 73 справах затверджено угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтею 114-2 КК України, та призначено узгоджене сторонами покарання.

У 83 справах призначено покарання у вигляді позбавлення волі. У загальному строк призначеного судами покарання за статтею 114-2 КК України варіюється від штрафу у 51000 грн до 12 років позбавлення волі.

Належить зауважити, що злочини вчинено громадянами України, водночас тільки у шести справах злочин вчинено громадянами інших держав, три з них – громадянами рф. 39 із загальної кількості злочинів розглянутих судом вчинено жінками.

Обов'язковим атрибутом кожного злочину є використання телефонів, смартфонів, комп'ютерів, інших гаджетів, які використовуються для надсилання sms та використання різноманітних соціальних мереж: телеграм, однокласники, вконтакте, Whats App, Tick Tok, використання хмарного сховища через браузер Google Chrome тощо для пересилання фото та відео або інших дій.

Автор зауважує, що наразі соціальні мережі використовуються ворогом не тільки для отримання інформації, а й для залучення до співпраці осіб шляхом використання ідеологічних уявлень особи, шляхом шантажу, маніпуляції або бажання особи отримати легкий заробіток. Окрім цього питома вага осіб, які вчиняють злочини, передбачені частиною 3 статті 114-2 КК України, самі ініціюють контакт з проросійськими блогерами або представниками спецслужб, так звані ініціативні особи.

У статті підсумовується, що визначення даного діяння як злочину є позитивним та необхідним кроком у протидії впливу рф на населення України та отримання належного і справедливого покарання за вчинене. Активна роз'яснювальна та інформаційна робота щодо заборони фото та відеофіксації особового складу та техніки ЗСУ, а також результатів ракетних обстрілів сприятиме зменшенню співпраці населення з представниками рф.

Ключові слова: судовий вирок, коригування вогню, поширення інформації, злочин, рух, переміщення, розміщення ЗСУ, месенджер, позбавлення волі, аналіз.

Постановка проблеми. Ранком 24 лютого 2024 року кожен житель України відчув, що живе у країні, яка піддалася агресивному воєнному нападу. Не зважаючи на те, що фактично воєнні дії тривають з 2014 року, повномасштабне вторгнення змінило життя кожного. Початкова шокова реакція людей виявилася у бажанні миттєвого отримання інформації про дії агресора та знати про відповідь Збройних сил України (далі – ЗСУ) і плани керівництва держави. Це сприяло тому, що основним шляхом отримання інформації населенням стали соціальні мережі. Маючи бажання якнайшвидше отримати інформацію, люди моніторили соціальні мережі, приєднувалися до різноманітних спільнот та груп, активно спілкувалися з рідними, близькими, громадою, запитуючи інформацію про пересування ворога та надсилаючи інформацію про ситуацію у місці їх перебування, як їм здавалося з метою повідомлення органів влади та військових.

У такому стані та ситуації майже ніхто не задумувався та не усвідомлював, що соціальні мережі також використовуються ворогом з метою отримання інформації про ситуацію на території окремих громад та з метою проведення інформаційно-психологічних операцій, а також ведення інформаційної війни, маніпулювання громадською думкою та вербування агентів.

Активне висвітлення громадянами наявності або пересування військових та техніки ЗСУ, а також висвітлення шляхом опублікування фото та відео результатів ворожих обстрілів воєнних та цивільних об'єктів сприяло так званому коригу-

ванню вогню ворогом, тобто фактично люди самостійно допомагали ворогу підвищити результативність його дій.

Неконтрольовані величезні масштаби таких дій змусили представників органів державної влади, органів безпеки і оборони проводити активну попереджувальну та роз'яснювальну роботу серед населення щодо заборони таких публікацій та передачі інформації щодо розміщення та пересування ЗСУ, а також фото та відеозйомки результатів ракетних обстрілів.

Стан дослідження. З часу повномасштабного вторгнення активна увага приділяється фіксації, документуванню, розслідуванню, судовому розгляду воєнних злочинів. Офіс Генерального прокурора, Служба безпеки України, Національна поліція постійно поширюють інформацію щодо кількості зареєстрованих таких злочинів та результатів їх судового розгляду. Окрім цього, активну участь у документуванні та розслідуванні воєнних злочинів здійснюють міжнародні партнери України, інші країни та неурядові організації. Зокрема Асоціацією правників України (далі – АПУ) спільно з USAID «Права людини в дії» реалізовано проєкт «Моніторинг судових проваджень у справах про воєнні злочини», за результатами якого представлено Звіт [1].

Згідно з інформацією Офісу Генерального прокурора у період повномасштабного вторгнення РФ станом на 29.09.2024 року зареєстровано 144249 злочинів агресії та воєнних злочинів та 19304 злочини проти основ національної безпеки України [2].

Належить зазначити, що криміналізація так званого у суспільстві коригування вогню відбулася невдовзі після початку повномасштабного вторгнення. Так, Законом України від 24 березня 2024 року № 2160-IX Кримінальний кодекс України (далі – КК України) доповнено статтею 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану». Обґрунтовуючи необхідність криміналізації такої діяльності народними депутатами у пояснювальній записці до проєкту закону вказувалося на необхідності встановлення справедливого покарання для осіб, які здійснюють навмисне та незаконне розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, а також інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших військових формувань України [3].

Відповідно до частини другої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (ділі – КПК України) досудове розслідування злочину, передбаченого статтею 114-2 КК України здійснюють слідчі органів безпеки.

В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні КК України доповнено новою статтею, саме у розділі «Злочини проти основ національної безпеки України».

Мета статті полягає у дослідженні судової практики за відсутності досвіду розгляду таких справ та за наявності інших викликів: шаленого навантаження на судову систему, розгляду справ в умовах повітряної тривоги, зміни територіальної юрисдикції суду або розгляду справ із застосуванням положень статті 615 КПК України. Аналіз напрацьованої практики дозволить сформулювати тенденції, виявити досягнення та можливі проблемні питання.

Виклад основного матеріалу. Ураховуючи можливості веб-сайту «Судова влада» проведено аналіз судових вироків відповідно до їх відображення у Єдиному державному реєстрі судових рішень (далі – ЄДРСР). Критеріями пошуку вироків визначено: у категорії «судове рішення» / «період ухвалення (постановлення)» – з 24.02.2024 по 27.09.2024; «форма судового рішення» – вирок. У категорії «судова справа»: «форма судочинства» – кримінальне; «категорія справи» – кримінальні справи (з 01.01.2019)/злочини проти основ національної безпеки/Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану [4].

За зазначеними параметрами пошуку у ЄДРСР знайдено і відображено 443 документи, тобто вирок. Водночас дослідження кожного зі знайдених документів виявило численні невідповідності відібраних програмою судових вироків критеріям пошуку.

Проведене дослідження дозволило встановити, що станом на 27 вересня 2024 року винесено та внесено до ЄДРСР вироків у 212 справах за статтею 114-2 КК України, з них у 28 справах судові вироків не оприлюднені з підстав, передбачених пунктом чотири частини першої статті 7 Закону України «Про доступ до судових рішень» [5], тобто з метою не розголошення інформації у текстах судових рішень, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися у закритому судовому засіданні. Належить зауважити, що у інших 11 справах, розгляд проведено у закритому судовому засіданні, однак судові рішення опубліковано у ЄДРСР.

Інші 223 судові рішення, які відобразилися за результатами пошуку у ЄДРСР, містили або іншу форму судового рішення, зокрема ухвали, або вирок за іншою статтею КК України розділу злочинів проти основ національної безпеки України.

Із загальної кількості розглянутих судом справ, за частиною 1 статті 114-2 КК України винесено 18 вироків, за частиною другою статті 114-2 КК України – 124 вироків, за частиною третьою – 43 вироків (належить зазначити, що у справі №521/25561/23 діяння кваліфіковано за частинами 1, 2 статті 114-2, частиною 1 статті 309 КК України, таким чином загальна кількість вироків на один менше, ніж за частинами статті).

Розгляд усіх кримінальних проваджень здійснено за участі обвинуваченої особи та судами забезпечено право на захист особи: здійснено розгляд справ за участі захисника обвинуваченого. Лише у п'яти справах захисник залучений не був (№№ 701/50/23, 744/196/23, 720/912/23, 201/10146/2023, 766/1952/24).

Десять справ розглянуто у судовому засіданні у режимі відеоконференції, шість справ розглянуто у режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів. Позитивні та можливі проблемні моменти використання власних технічних засобів у кримінальному процесі висвітлено у наших попередніх публікаціях [6; 7].

Призначаючи покарання судом затверджено угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтею 114-2 КК України та призначено узгоджене сторонами покарання у 73 справах. У 64 справах під час призначення покарання судом використано положення статті 75 КК

України та звільнено осіб від відбування покарання з випробуванням, при цьому встановлено випробувальний термін та покладено виконання визначених обов'язків. Діапазон призначеного судами випробувального терміну варіюється від одного до трьох років.

У 83 справах призначено покарання лише у вигляді позбавлення волі. Найбільший строк позбавлення волі призначено судом у справі № 953/1070/23 – 12 років, у справах № 477/6/23, № 202/5922/23, № 638/4776/22 призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 11 років.

У трьох справах (№ 351/130/23, № 130/1942/24, № 720/912/23) із застосуванням статті 69 КК України призначено покарання у вигляді штрафу в дохід держави.

У чотирьох справах (№ 953/5792/22, № 576/3421/23, № 748/2757/22, № 495/6680/23) подано апеляційні скарги на рішення суду першої інстанції, апеляційні скарги прокурорів у зазначених справах задоволено.

Особливу увагу в нашому дослідженні належить зосередити на аналізі особи злочинця у справах. Належить зауважити, що злочини вчинено громадянами України, водночас тільки у шести справах злочин вчинено громадянами інших держав.

Так, у справі № 522/10554/24 злочин, передбачений частиною 3 статті 114-2 КК України вчинено громадянином Республіки Вірменія, якому призначено покарання – 8 років позбавлення волі; у справі № 522/21401/23 злочин, передбачений частиною 2 статті 114-2 КК України, вчинено громадянином КНР, якому призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років та на підставі статті 75 КК України звільнено від відбування із випробуванням з іспитовим строком на 1 рік; у справі № 561/797/23 злочин, передбачений частиною 2 статті 114-2 КК України, вчинено громадянином республіки білорусь та призначено покарання – 6 років позбавлення волі; у справі № 578/776/23 злочин, передбачений частиною 3 статті 114-2 КК України, вчинено громадянином рф, якому призначено покарання у вигляді 10 років позбавлення волі; у справі № 638/13043/24 злочин, передбачений частиною 2 статті 114-2 КК України, вчинено громадянином рф, судом затверджено угоду про визнання винуватості та призначено узгоджене сторонами покарання, у виді позбавлення волі строком на 5 років; у справі № 569/12861/22 злочин, передбачений частиною 2 статті 114-2 КК України, вчинено громадянкою рф, якій призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк 5 років та на підставі статті 75 КК України звільнено від відбування призначеного покарання, встановивши іспитовий строк терміном у 2 роки.

Окремо належить зауважити, що тільки 39 із розглянутих судом злочинів вчинено жінками.

Вивчаючи та аналізуючи обставини вчинених діянь можна узагальнити, що обов'язковим атрибутом кожного злочину є використання телефонів, смартфонів, комп'ютерів, інших гаджетів, які використовуються для надсилання sms та використання різноманітних соціальних мереж: телеграм, однокласники, вконтакте, Whats App, Tick Tok, використання хмарного сховища через браузер Google Chrome тощо для пересилання фото та відео або інших дій.

Відповідно до пояснень засуджених осіб, можна зазначити, що діяння вчинені як умисно, так і необережно. Відсутність умислу особи пояснюють незнанням злочинності та караності вчинених діянь та можливості понести покарання; передачу (поширення, надсилання) інформації (фото та відео) з особою метою як особисте спілкування. Ці пояснення підтвер-

джують, що спілкування з використанням месенджерів та соціальних мереж, створює хибне уявлення про приватність та таємність поширеної інформації, а анонімність аккаунтів та власників спільнот у соціальних мережах з одного боку сприяє встановленню довірливих стосунків, а з іншого – не дозволяє перевірити свого візаві та створює уявлення про таємність та безкарність, зокрема щодо обміну інформацією.

Російсько-українська війна, наймасштабніша війна XXI століття, показала, що новою зброєю наразі є люди. Людина активно використовується як отримувач, носій та розповсюджувач інформації з метою ведення інформаційної війни у поєднанні з воєнними діями. Цю зброю активовано рф з початку повномасштабного вторгнення.

Наразі соціальні мережі використовуються ворогом не тільки для отримання інформації. Як зазначає речник СБУ, якщо на початку повномасштабного вторгнення рф активізувало та використовувало так званих сплячих агентів (яких було завербовано давно), то після двох років повномасштабного вторгнення з використанням соціальних мереж відбувається залучення осіб до співпраці [8]. Залучення до співпраці представниками рф здійснюється шляхом використання ідеологічних уявлень особи, шляхом шантажу, маніпуляції або бажання особи отримати так звані легкі гроші. Підтвердженням останнього факту є питома вага безробітних серед осіб, яких засуджено за статтею 114-2 КК України. Небажання працювати або відсутність роботи у місці проживання особи сприяє її легкому погодженню на співпрацю.

Окрім цього питома вага осіб, які вчиняють злочини, передбачені частиною 3 статті 114-2 КК України, самі ініціюють контакт з проросійськими блогерами або представниками спецслужб, так звані ініціативні особи. Метою їх діяльності є бажання матеріальної вигоди; ідеологічні уявлення; невдоволення політикою чинної влади або бажання у подальшому отримати посади у новостворених органах окупаційної влади.

Висновки. Злочин, передбачений статтею 114-1 КК України є новим для українського законодавства. Судова практика розгляду справ напрацьовується. Загальна статистична інформація за заданими критеріями пошуку у ЄДРСР не відповідає реальним даним і не може використовуватися без детальної перевірки кожного судового рішення.

Станом на 27.09.2024 винесено та внесено до ЄДРСР вироки у 212 справах, чотири справи розглянуто в апеляційній інстанції. Судами у всіх провадженнях затверджено угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим за вчинення кримінальних правопорушень та призначено узгоджене ними покарання. У загальному строк призначеного судами покарання за статтею 114-2 КК України варіюється від штрафу у 51000 грн до 12 років позбавлення волі.

Обов'язковим елементом або предметом для вчинення поширення інформації, передбаченого статтею 114-2 КК України, є використання телефонів, гаджетів, на яких встановлені месенджери та соціальні мережі або інші програми.

З огляду на зазначене, криміналізація даного діяння є позитивним та необхідним кроком у протидії впливу рф на населення України та отримання належного і справедливого покарання за вчинене. Активна роз'яснювальна та інформаційна робота щодо заборони фото та відеофіксації особового складу та техніки ЗСУ, а також результатів ракетних обстрілів сприятиме унеможливленню співпраці населення з представниками рф.

Література:

1. Звіт за результатами впровадження проекту «Моніторинг судових проваджень у справах про воєнні злочини». URL: https://uba.ua/documents/1PR/PR%20%26%20Communications%202023/Monitoring%20report_UKR.pdf. (дата звернення: 29.09.2024).
2. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення рф. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 29.09.2024).
3. Пояснювальна записка проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому розповсюдженню інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших військових формувань України, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану. URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/11d75664-bfde-4316-a7b4-b747f184c311> (дата звернення: 27.09.2024).
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 27.09.2024).
5. Про доступ до судових рішень: Закон України № 3262-IV від 22 грудня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення : 29.09.2024).
6. Панасюк Т. Використання учасниками кримінального провадження власних технічних засобів відповідно до кримінального процесуального кодексу. Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (2 травня 2024 року): ел. збірник. Київ : Видавництво Людмила, 2024. 845 с. С. 357–358.
7. Панасюк Т. Учасники кримінального провадження як суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки. URL: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.17>.
8. Стаття за держзраду: ексклюзивні свідчення підозрюваного у шпигунстві для рф. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XN19BVAHBz4> (дата звернення: 23.09.2024).

Panasiuk T. Responsibility for “correcting fire”: main conclusions from the results of analysis of court verdict

Summary. The article examines the issue of the emergence of a new crime in Ukraine since the beginning of the full-scale invasion, which in simple words began to be called “correcting the fire”, that is, in fact, people independently helped the enemy to increase the effectiveness of his actions.

The result of this was the criminalization of such actions and the addition of Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine “Unauthorized dissemination of information about the sending, movement of weapons, armaments, and military supplies to Ukraine, the movement or placement of the Armed Forces of Ukraine or other military formations formed in accordance with the laws of Ukraine, committed under conditions of war or a state of emergency”.

The article presents the results of a study that as of September 27, 2024, verdicts in 212 cases under Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine were issued and entered into the Unified State Register of Court Decisions, of which in 28 cases the court verdicts were not made public on

the grounds provided for in clause four of part one of Article 7 of the Law of Ukraine “On access to court decisions”.

Out of the total number of cases reviewed by the court, 18 sentences were passed under part 1 of Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine, 124 sentences were passed under the second part of Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine, and 43 sentences were passed under the third part of the Criminal Code of Ukraine.

The consideration of all criminal proceedings was carried out with the participation of the accused person and the courts ensured the right to defense of the person: the consideration of cases was carried out with the participation of the defender of the accused. Only in five cases the defense attorney was not involved. When imposing the punishment, the court approved the plea agreement between the prosecutor and the accused for the commission of criminal offenses provided for in Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine and imposed the punishment agreed upon by the parties in 73 cases.

In 83 cases, the punishment in the form of deprivation of liberty was imposed. The general term of the punishment imposed by the courts under Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine varies from a fine of UAH 51,000 to 12 years of imprisonment.

It should be noted that the crimes were committed by citizens of Ukraine, while only in six cases the crime was committed by citizens of other states, three of them by citizens Russian Federation 39 out of the total number of crimes examined by the court were committed by women.

An obligatory attribute of each crime is the use of phones, smartphones, computers, other gadgets that are used to send sms and use various social networks: Telegram, «Однокласники», V Kontakte, Whats App, Tik Tok, the use of cloud storage through the Google Chrome browser, etc. to send photos and videos or other actions.

The author notes that currently social networks are used by the enemy not only to obtain information, but also to attract the cooperation of individuals by using the ideological ideas of a person, by blackmail, manipulation or a person's desire to get easy money. In addition, the specific weight of persons who commit crimes, provided for in part 3 of Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine, themselves initiate contact with pro-Russian bloggers or representatives of special services, the so-called initiative persons.

The article concludes that defining this act as a crime is a positive and necessary step in countering the influence of the Russian Federation on the population of Ukraine and obtaining a proper and fair punishment for what was committed. Active explanatory and informational work regarding the prohibition of photo and video recording of the personnel and equipment of the Armed Forces, as well as the results of missile attacks, will contribute to reducing the cooperation of the population with representatives of the Russian Federation.

Key words: court verdict, fire adjustment, dissemination of information, crime, movement, placement of armed forces, messenger, imprisonment, analysis.